

Jerzy Luiten: 'Dichter bij de mensen staan is heel erg gewenst'

Jerzy Luiten is kantonrechter bij de rechtbank Den Haag en een van de wijkrechters in het arrondissement Den Haag. De pilot met de wijkrechter is in oktober 2018 gestart in de wijk Escamp en per januari 2019 uitgebreid naar heel Den Haag. Er werken nu drie wijkrechters in de stad. Die hebben tot nu toe 55 aanmeldingen gehad, waarvan er inmiddels 16 zijn behandeld. De pilot moet laten zien of deze laagdrempelige manier van rechtspreken werkt zoals is beoogd.

Wat doet u als wijkrechter anders dan als kantonrechter?

Zaken zijn minder juridisch. De procedure bij de wijkrechter ziet er zo uit dat mensen met een simpel aanmeldformulier de zaak kunnen aanmelden en in hun eigen bewoordingen opschrijven wat het probleem is, waar ze een geschil over hebben. Ze leveren de contactgegevens van beide partijen aan, en dan legt de rechtbank contact met beide partijen. Er zijn twee mogelijkheden. Ofwel het is een verzoek waarbij beide partijen van tevoren al hebben afgesproken om het voor te leggen aan de wijkrechter, en dan kunnen we meteen een zitting inplannen voor die zaak. Het kan ook zijn dat een partij de melding doet en dat nog niet is gesproken met de andere partij, of dat die niet echt geïnteresseerd is of er nog over nadenkt. In ieder geval nemen wij als rechtbank dan contact op met de andere partij en als daar een ja op komt, kunnen we alsnog een zitting plannen. Er is geen bijstand van een advocaat nodig, maar het mag wel.

Het voordeel is dat het heel laagdrempelig is en dat er ook niet allerlei stukken hoeven worden ingediend. Over het algemeen gaan we bij de mensen thuis langs, of naar het wijkcentrum. Dan gaan we gewoon het gesprek aan. Wat is nu het probleem, of wat zijn alle punten waar u over en weer over twist? Eigenlijk een beetje zoals mediators dat ook doen: het gesprek aangaan, enigszins begrip over en weer kweken en kijken wat partijen kunnen geven en nemen. Wat wij kunnen geven boven mediators is dat we kunnen zeggen: als u er niet uitkomt... juridisch gezien zit het zus en zo. Als wij er een oordeel over moeten vellen, gaat het die kant op. Maar we kunnen vandaag dingen ook anders afspreken. Je kunt het wat opnemen voor de partij die misschien in het ongelijk wordt gesteld, waardoor die partij wat minder het gevoel heeft dat die alles verloren heeft.

Als je zo'n gesprek voert, zitten aan beide kanten dingen waarvan je zegt: als u nou dit doet, en u doet

interview

Door **Petra Jonkers**

Foto: **Henriëtte Guest**

dat, dan is het een beetje geven en nemen over en weer. Voor beide partijen geeft dat het gevoel dat het niet zo zwart-wit is dat de een alles verliest en de andere partij als winnaar uit de bus komt.

Is dat heel anders dan bij gewone rechtspraak?

Bij gewone rechtspraak proberen we dit in veel gevallen ook. Het verschil is dat niet eerst door gemachtigden of advocaten allerlei papier is geproduceerd, maar dat we met weinig stukken van

We hebben al twee zaken gehad waarbij gewoon gemachtigde advocaten aanwezig waren; dat werkt ook prima. Hun rol is dan iets anders omdat ze niet eerst een juridisch stuk indienen met een heel betoog. Ze hebben dan de juridisch relevante documenten bij zich, als het bijvoorbeeld gaat om een erfafscheiding of iets in een vve, waarvan je moet weten hoe het zit met de splitsing. De focus is om eerst met die mensen in gesprek te gaan. Voor zover je er niet uitkomt, of als een paar juridische punten van belang zijn, dan kunnen die advocaten eventueel hun standpunt naar voren brengen. Waar we bij gewone zittingen toch eerst de gemachtigden en advocaten uitvragen, en het juridische debat voeren, doen we dat in deze zaken minder. We lossen het probleem op en als dat niet lukt gaan we juridisch kijken om een oplossing te vinden.

In the shadow of the law?

Ja, als we niks kunnen regelen, moeten wij uiteindelijk wel juridische argumenten gebruiken om iets overtuigends op papier te zetten. Daar willen we eigenlijk van wegblijven en zorgen er liever voor dat we tijdens zo'n zitting partijen bij elkaar brengen; dat er een oplossing komt die duurzaam kan werken. Dat hangt ook van het conflict af. Als het erover gaat of die boom daar nu wel of niet mag staan, dan kun je daar als rechter vrij snel helderheid in scheppen.

Is de uitspraak altijd bindend of kan het ook alleen een goed gesprek zijn?

Het is wel een goed gesprek maar we eindigen met het op papier zetten van de afspraken die gemaakt zijn en daar tekenen de partijen ook voor. Het is de bedoeling dat die afspraken nagekomen worden. Als die boom gekapt moet worden is het vrij eenvoudig vast te stellen of die boom er nog staat of niet. Bij overlastzaken is het veel lastiger om juridisch goede afspraken te maken; dan ben je meer afhankelijk van de bereidheid van partijen zich vervolgens aan die afspraken te houden. Dat werkt de ene keer wel en de andere keer toch niet.

Wat is de aard van het document dat getekend wordt?

Het is een vaststellingsovereenkomst die wordt vastgelegd in een proces verbaal, met een executoriale titel. Als de boom die er staat voor een bepaalde datum weg moet, op straffe van een dwangsom van 250 euro, kan een deurwaarder die 250 euro gaan incasseren bij die partij als die boom er na die datum nog staat. De vaststellingsovereenkomst heeft eigenlijk dezelfde waarde als wanneer je in een reguliere zitting een vaststellingsovereenkomst zou tekenen. Je kunt een soort stok achter de deur inbouwen, dat partijen weten dat er wel juridische consequenties aan zitten als ze zich niet aan de afspraken houden.

Een advocaat zal zeggen: dit is zo'n onbenullig zaakje, ik kan hier juridisch niks mee en hiermee moet je niet eens bij de rechter zijn

tevoren het gesprek aangaan. Daardoor focussen we meteen meer op de problemen die er onderling zijn, in plaats van eerst op het juridische. Dat gebeurt wel zodra het een gewone procedure is op de rechtbank. Dan nemen partijen juridische standpunten in en proberen zij hun argument aan een juridische kapstok op te hangen. Als wijkrechter hoef je tijdens de zitting geen tijd en aandacht te besteden aan de vraag onder welk artikel het zou moeten vallen. Je kijkt veel meer wat nou redelijk is en hoe partijen op een goede manier met elkaar verder kunnen.

Is het ook voor de rechter gunstig om de advocaat te mijden?

Als je kijkt naar wat het doel is van de pilot, dan is dát een van de bijkomende dingen. Toen we begonnen dachten we: misschien krijgen we zaken eerder bij de rechter, en zijn ze minder geëscaleerd en kun je daardoor nog makkelijker partijen bij elkaar brengen. Nu merken we dat alle zaken die binnenkomen zonder advocaten, zaken zijn die anders nooit bij de rechter komen. Een advocaat zal bijvoorbeeld zeggen: dit is zo'n klein of onbenullig zaakje, ik kan hier juridisch niks mee en hiermee moet je niet eens bij de rechter zijn. Of dat mensen om allerlei redenen niet komen, kostenredenen bijvoorbeeld, of gewoon omdat ze denken dat hun probleem te klein is voor een rechter. Er is een groot aantal zaken waarbij we niet het doel hebben om advocaten buitenspel te zetten – helemaal niet zelfs – maar waarvan zij zelf al zeggen: hier kunnen wij niets mee. Ook financieel is het dan te kostbaar mensen bij te staan, gezien het belang dat vaak niet financieel is.

Kunt u iets vertellen over de technieken die u gebruikt om een juridisch geschil bij te leggen?

Dat zijn wel een beetje de mediationachtige technieken waar wij ook in onderwezen worden, ook voor onze zittingen. De belangenvragen, het proberen begrip voor elkaar te kweken, het ophalen van wat er allemaal speelt. Mensen schrijven op wat het probleem is, maar is dat ook het enige? Dan blijkt dat ze daar en daar ook gedoe over hebben. Dan staat er nog ergens een camera van de burens die ze een beetje vervelend vinden en die ze ook weg willen hebben. Zo verzamel je best wat kleine puntjes en op basis daarvan probeer je afspraken te maken met de partijen. Soms zit er een juridisch punt aan en kun je eenvoudig uitleggen hoe het zit en wie er eigenlijk het gelijk aan zijn kant heeft. Dat kan al voldoende zijn. Ik heb eens alleen maar uitgelegd hoe het juridisch zat en de partij die hoorde dat hij ongelijk had, zei: 'Oké, nou, dat wilde ik even horen, en nu vind ik het prima dat het gaat zoals de andere partij wil.'

Soms zou je juridisch gezien een zwart-wit uitspraak krijgen, of zitten er eigenlijk veel haken en ogen aan hoe je dat nou juridisch zou moeten

omschrijven, en dan zeg je wat je zelf redelijk vindt op basis van je eigen ervaring en gevoel bij de zaak: 'Als u mij vraagt wat redelijk is voor uw probleem, dan is dit misschien een idee.' Soms gaat een partij daar wel in mee.

Mediation kan verschillende gesprekken behelzen; zit u in principe eenmalig met partijen om de tafel?

Dat is wel de bedoeling. Het kortste duurde een half uurtje en toen waren we al klaar. Gesprekken duren tot maximaal anderhalf uur, soms een uitloop. Langer dan twee uur wordt het niet. In die tijd proberen we afspraken te maken. Met name bij overlastzaken hebben we al meerdere keren afgesproken om na vier maanden nog eens te kijken of de situatie verbeterd is en of de afspraken afdoende zijn of niet. Zo houden we een vinger aan de pols en weten partijen dat wij vanaf de zijlijn meekijken. Het gebeurt ook wel dat afspraken toch niet werken en dat we een tweede zitting houden om aanvullende afspraken te maken. Of de rechter zegt dan: als jullie er niet uitkomen, is het aan mij om te beslissen. En als ik naar jullie probleem kijk, is dit wat er in mijn vonnis gaat komen. Zodat partijen weten wat ze kunnen verwachten in een vonnis.

Verwijst u wel eens naar mediation?

We hebben in de wijk ook een bemiddelings- en mediationbureau. Daar werken wij nauw mee samen. Zij wijzen mensen erop dat ze ook naar de wijkrechter kunnen gaan als ze weten dat er een juridisch geschilpunt in zit waar ze niet uit gaan komen of als de mediation toch niet tot resultaat heeft geleid. En andersom geven wij aan wanneer het ons beter lijkt dat partijen het mediationtraject ingaan. Maar over het algemeen zeggen we: nu de zaak is aangemeld, laten we die in een keer bespreken. Het is een vrij korte procedure waarbij er vrij snel duidelijkheid is. Mediation daarna is eigenlijk nog niet aan de orde geweest. Maar misschien doet zich dat een keer voor, die mogelijkheid hebben we. In veel gevallen zie je juist dat mensen al van alles geprobeerd hebben, en ook al mediation achter de rug hebben.

Zitten er zaken bij die te groot of te complex zijn voor dit traject?

We hebben een soort definitie van de zaken die we behandelen, mensen die bij elkaar in de buurt wonen en een probleem met elkaar hebben, gebre-

uur een oplossing te vinden. Het gaat het bestek te buiten van wat wij beogen in zo'n gesprek. Dan moet je meer een langduriger mediationtraject in; al zijn er zaken waar dat al niet gelukt is. We hebben nu wel vrij helder dat we die mensen weinig kunnen bieden.

Zijn dat type zaken waarvan u al snel herkent dat het niet werkt, of moet dat nog ontwikkeld worden?

Nee, dat is ondertussen heel duidelijk. Als er een verzoek binnenkomt met drie à vier pagina's aan klachten en een kwestie die al jaren loopt, dan weet je wel dat wij dat probleem ook niet gaan oplossen. Dat er een rechter bij zit om afspraken te maken, draagt er dan niet aan bij dat mensen zich ineens aan afspraken gaan houden. Als mensen elkaar echt niet mogen en het is zo erg geëscaleerd dat ze niet meer in staat zijn enig begrip voor elkaar op te brengen of weer met een schone lei te beginnen, dan staan wij ook machteloos. Omdat het een pilot is, wilden we het toch gewoon ook eens proberen en kijken hoe dat loopt; we hebben nu ervaren dat met alle energie we in dat soort zaken stoppen, de resultaten wel tegenvallen.

Dat lijkt me een helder inzicht van de pilot.

Zeker, het is goed dat ook te weten. Want de successen op de terreinen met wel een juridische component zijn juist heel goed; dan kun je snel met partijen afspraken maken en dan hoor je er niks meer over. Met name voor mensen met een probleem zonder de financiële mogelijkheden om een advocaat te raadplegen. Voor hen is het uitermate geschikt om naar de wijkrechter te kunnen die snel het probleem kan afhandelen.

Is er een inkomenstoets? Mogen mensen die wel een advocaat kunnen betalen ook naar de wijkrechter?

Op zich is er geen inkomenstoets. Iedereen kan aanmelden en beide partijen betalen elk 40,50 euro. Als iemand dat financieel niet kan dragen, hebben we geen mogelijkheden meer, tenzij de betreffende gemeente nog een potje heeft. Soms betaalt de woningbouwcoöperatie de griffierechten als hun huurders een probleem hebben, zodat ze gratis kunnen procederen bij de wijkrechter. Maar het staat mensen ook vrij om een advocaat mee te nemen. Onze insteek was wel dat de wijkrechter is bedoeld voor de mensen die op dit moment de gewone rechter niet weten te vinden, of juist in een eerder stadium hun conflict willen voorleggen omdat dat nuttig kan zijn bij het oplossen ervan. We zijn eigenlijk niet op zoek naar mensen die hun zaak met advocaten willen bepleiten. Maar die gaan ook niet naar de wijkrechter, is mijn ervaring.

Er moet wel een duidelijk juridisch punt zijn dat de aanleiding is voor een overlastzaak

ken aan woningen van woningbouwverenigingen en private verhuurders en problemen die in vve's spelen. Er begint zich nu iets uit te kristalliseren bij de overlastzaken. Als je leest wat partijen schrijven over elkaar denk je: het botert niet tussen deze mensen en dan halen ze er van alles bij: de muziek staat te hard en ze roken in de tuin. Als mensen ruzie hebben, is alles een probleem, met een berg aan klachten over en weer. Bij zaken met een duidelijke juridische oorzaak, zoals een boom, lost de rest zich meestal ook wel op. Maar bij flink geëscaleerde overlast zonder juridische oorzaak lukt het niet om afspraken te maken, dat hebben we een paar keer geprobeerd. Dat is een categorie zaken waarover we moeten nadenken wanneer het loont om daar al die tijd en energie in te stoppen, ook voor die mensen. Wat kunnen we concreet bieden naast al die andere instanties die zich daar al mee bezig hebben gehouden?

Mijn conclusie is dat er toch wel een duidelijk juridisch punt moet zijn dat de aanleiding is voor een overlastzaak. Die geëscaleerde overlastzaken zijn zo complex dat het nauwelijks lukt om in anderhalf

Ik kan me juist voorstellen dat er ook mensen zijn die wel hun weg naar het recht weten, maar een procedure voor de gewone rechter veel te lang vinden. Kan dat ook?

Ja, soms adviseert een advocaat ook: ga met dit geschil naar de wijkrechter, dat is een veel praktische aanpak. Ik heb in zaken in een half uurtje duidelijkheid kunnen geven, bij de gewone rechter duurt de procedure veel langer.

Dat is interessant: de wijkrechter is laagdrempelig voor wie de drempel naar de gewone rechter te hoog is én voor wie complexiteit wel aankan, maar daar niet op zit te wachten?

Ja, soms heb je een geschil dat eigenlijk heel eenvoudig is maar dat wel een oplossing nodig heeft van een rechter. Dan is het eigenlijk zonde om dat hele traject in te moeten.

Ik woon in Den Haag en las in het huis-aan-huisblad *de Posthoorn* over jullie; hoe promoten jullie het verder nog?

We gebruiken de huis-aan-huisbladen. We willen gewoon al die inwoners van de wijk bereiken, al is het de vraag of je dat met zulke blaadjes doet. Communicatie en het bekend krijgen bij de mensen is een lastig punt. Het liefst had ik dat er twee of drie mensen fulltime de wijkrechter konden promoten. Dat zou veel sneller tot veel meer zaken kunnen leiden. Maar het ontbreekt aan mankracht om het in de markt te zetten. De mensen voor wie de wijkrechter bedoeld is moeten weten dat hij er is, maar die lezen vaak zo'n Posthoorn niet. We hebben wel contacten met hulpverlenende instanties en gemeenten. Maar je ziet toch dat het tijd nodig heeft voordat het een beetje bekendheid krijgt en leidt tot zaken.

Kunt u iets vertellen over de toekomst van de pilot? Gaat dit een vast fenomeen worden?

De pilot loopt in elk geval tot januari 2020 en het ziet er wel naar uit dat die verlengd gaat worden. In Rotterdam is een vergelijkbare pilot, maar wel met een wat andere aanpak. Wij gaan naar de mensen toe; zij behandelen zaken ook laagdrempelig, maar op de rechtbank en met advocaten erbij. Zij gaan ook door. Onze beide pilots worden geëvalueerd door een organisatie die is gekozen door de Raad voor de rechtspraak en die zal ook kijken naar welke onderdelen werken en welke niet en hoe er gevolg aan te geven.

Ik heb de indruk dat we bij die ernstige overlastzaken niet zoveel kunnen betekenen, maar er zijn genoeg andersoortige zaken waarbij je denkt: toch mooi als dit blijft bestaan. Als we zaken beter

kunnen filteren – waar kunnen we iets betekenen? – dan is dat een mooie aanvulling voor onze positie. Problemen waarvoor we, als we op de rechtbank blijven zitten, in elk geval niks kunnen betekenen.

Zijn er opmerkelijke positieve of negatieve neveneffecten die u niet verwacht had?

In die overlastzaken in een portiek hebben meestal twee mensen een probleem, maar het hele portiek heeft daar eigenlijk last van. Anderen worden door beide partijen gevraagd een kant te kiezen. Dat had ik me nooit zo gerealiseerd, dat de impact van die problemen veel groter is. Positief is dat je een probleem waar mensen al heel lang mee bezig zijn, eigenlijk heel snel kunt oplossen zodat het de wereld uit is. Dat is ook waar we het voor doen en het is fijn dat er zaken zijn waar we echt resultaten boeken. Wat tegenvalt is dat het echt tijd kost om zoiets breed bekend te krijgen. Daar gaat veel meer tijd en energie in zitten dan we van tevoren hadden verwacht. Andere positieve en negatieve gevolgen onttrekken zich aan onze waarneming, behalve dan bij overlastzaken waarbij we wel terugkoppeling krijgen. Van eenmalige zaken die we op de zitting oplossen, horen we niks terug. Ik ga ervan uit dat ze conform de afspraken worden afgehandeld. In het kader van de evaluatie worden alle partijen die hebben meegedaan benaderd, en daarover ook bevraagd.

Een persoonlijke vraag als afsluiting: wat doet het met u om de wijk in te gaan? Gaat u anders tegen het recht aankijken?

Nee, maar wat me opvalt is dat als je bij de mensen thuis bent en veel concreter meemaakt wat het probleem is, je toch een beter beeld kunt vormen dan als je in de rechtszaal zit. Het is toch wel verhelderend om op de plek te staan waar het over gaat, dan dat je op basis van foto's een beeld vormt. Je hebt de sfeerbeleving erbij en je komt bij allerlei soorten mensen thuis. Dat geeft een andere ervaring dan wanneer je in je rechtszaal zit en mensen voor je hebt. Dat maakt het ook extra leuk, als je daarin geïnteresseerd bent en je vindt het leuk om met mensen om te gaan en te zien hoe ze wonen en leven. Ik heb ook het idee dat dat laagdrempelige heel erg gewaardeerd wordt. Ik heb een Twitter- en een Instagramaccount en ik zie dat er heel positief op wordt gereageerd. Volgens mij voldoet het toch aan een behoefte die er is, ook al zie je dat nog niet zozeer in het aantal zaken. Maar het feit dat het vanuit de Rechtspraak mensen makkelijker wordt gemaakt om naar de rechter te gaan, dat wordt heel erg gewaardeerd. De vorm waarin, dat zijn we nu in de verschillende pilots aan het proberen. Dat hoeft misschien niet precies de wijkrechter te zijn, maar dat we als rechters dichterbij de mensen staan, fysiek ook, dat lijkt me echt gewenst. ●

Petra Jonkers is politoloog, rechtssocioloog en tekstschrijver. Ze schrijft o.a. over gedragswetenschappen en recht en is redactielid van dit tijdschrift.